

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k

- Návrhu směrnice Rady o zvláštním postupu přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem vědeckého výzkumu
- Návrhu doporučení Rady o usnadnění přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem provádění vědeckého výzkumu v Evropském společenství
- Návrhu doporučení Rady o usnadnění vydávání jednotných krátkodobých víz členskými státy pro výzkumné pracovníky z třetích zemí cestující v rámci Evropského společenství za účelem provádění vědeckého výzkumu

(COM(2004) 178 final – 2004/0061 (CNS))

(2005/C 120/12)

Dne 7. dubna 2004 se Rada rozhodla konzultovat Evropský hospodářský a sociální výbor podle článku 262 Smlouvy o založení Evropského společenství ve věci výše uvedené.

Sekce pro zaměstnanost, sociální věci a občanství, která odpovídala za přípravu práce výboru na tomto tématu, přijala své stanovisko dne 22. září 2004. Zpravodajem byla **paní King**.

Na svém 412. plenárním zasedání dne 27. – 28. října 2004 (zasedání dne 27. října 2004) přijal Evropský hospodářský a sociální výbor toto stanovisko počtem 181 ku 1 při třech abstencích.

1. Podstata dokumentu Komise

1.1 Předmětem tohoto sdělení je návrh směrnice a dva návrhy doporučení o přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem provádění vědeckého výzkumu v Evropském společenství.

1.2 Tyto návrhy jsou součástí strategického lisabonského cíle Evropské unie rozvíjet výzkum, aby se EU do roku 2010 stala nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou založenou na znalostech. Bylo vypočteno, že k dosažení tohoto cíle bude Evropská unie potřebovat dalších 700 000 výzkumných pracovníků. Byla stanovena tato vzájemně propojená opatření:

- ztraktivnit vědu pro mladé lidi ve škole;
- zlepšit kariérní vyhlídky pro výzkumné pracovníky v Evropské unii;
- rozšířit příležitosti k odbornému vzdělávání a mobilitě.

1.3 Ačkoli cíl 700 000 dalších výzkumných pracovníků bude zahrnovat především státní příslušníky EU, připouští se, že aby bylo tohoto cíle dosaženo, bude zapotřebí výzkumných pracovníků z třetích zemí. Proto se sdělení Komise zaměřuje výslovně na přijímání nejschopnějších výzkumných talentů z třetích zemí do Evropy, a to:

- usnadněním vstupu a pobytu výzkumných pracovníků z třetích zemí;
- odstraněním překážek jejich mobility v Evropě.

1.4 Komise také uznává potřebu podporovat mobilitu evropských výzkumných pracovníků do jiných částí světa, jelikož jejich mobilita je klíčovým prvkem při získávání a předávání poznatků.

2. Obecné poznámky

2.1 EHSV vítá sdělení o přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem provádění vědeckého výzkumu v Evropském společenství.

2.2 Jelikož cíl Komise představující 700 000 dalších výzkumných pracovníků do roku 2010 bude zahrnovat převážně státní příslušníky EU, chce EHSV odkázat Komisi na své předchozí stanovisko ⁽¹⁾ ke sdělení Komise o problémech, kterým čelí v evropském výzkumném prostoru výzkumní pracovníci z povolání, a návrzích a iniciativách, které se tímto zabývají ⁽²⁾.

2.3 Co se týče vzájemně propojených opatření, která mají „ztraktivnit vědu pro mladé lidi ve škole“, zmíněné stanovisko zdůrazňuje, že se význam vědy ve školních kurikulech neodráží dostatečně, a doporučuje, aby se ve školách přikládal větší význam výuce věd, technologii a matematice, a zdůrazňuje význam toho, prezentovat studentům uvedené předměty atraktivní formou. Je rovněž důležité zaměřit se na dívky, jelikož tyto jsou v uvedených oblastech zastoupeny málo. Existují důkazy, které naznačují, že ti, kteří usilují o vysokoškolské vzdělání, tak nyní činí v nevědeckých oborech, takže nebude-li toto neodkladně a důkladně zvaženo, nebude Společenství s to dosáhnout vysokého počtu výzkumných pracovníků.

⁽¹⁾ Úř. věst. C 110 ze dne 30.4.2004, s. 3, zpravodaj: pan Wolf
⁽²⁾ COM(2003) 436 final

2.4 Co se týče druhého vzájemně propojeného opatření „zlepšit kariérní vyhlídky výzkumných pracovníků v Evropské unii“, projednává zmíněné předchozí stanovisko dilema, před kterým stojí výzkumní pracovníci, kteří pracují na vysokých školách nebo ve veřejně financovaných výzkumných institucích a kteří jsou obvykle placeni podle platových tarifů ve veřejném sektoru, ale nemají jistotu pracovního místa ani jiné výhody, které mají ostatní zaměstnanci ve veřejném sektoru, např. státní zaměstnanci nebo učitelé. Ve skutečnosti se výzkumní pracovníci potýkají s malou nebo vůbec žádnou jistotou pracovního místa, jelikož často mají řadu dočasných pracovních smluv, a to po každé změně pracovního místa nebo kariérním postupu.

2.5 Poslední odkaz na předchozí stanovisko, který chce EHSV učinit, se týká mobility evropských výzkumných pracovníků. EHSV uznává, že kariéra ve výzkumu v evropském prostoru vyžaduje mobilitu a flexibilitu v rámci EU. To by však nemělo být na úkor osobních životních podmínek a životních podmínek rodin i sociálních dávek. Mimoto musí Komise jednat proti případnému jednostrannému úniku mozků, kdy nejlepší mladí výzkumní pracovníci opouštějí EU a odcházejí zejména do USA. Současné problémy související se získáním víza v USA budou pravděpodobně jen krátkodobé a skupiny v oblasti vysokoškolského vzdělávání v USA již vyvíjejí tlak na vládu USA, aby urychlila vstupní požadavky, aby bylo možno přijmout více cizích státních příslušníků.

2.6 Vraceje se k současnému sdělení Komise o přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem provádění vědeckého výzkumu v Evropském společenství souhlasí výbor s tím, že odstranění překážek mobility výzkumných pracovníků z třetích zemí je zásadní, má-li se Evropská unie stát atraktivnější pro výzkumné pracovníky z celého světa, a zejména má-li u těchto nejnadanějších výzkumných pracovníků úspěšně soutěžit s globální konkurencí.

2.7 Výbor souhlasí s konstatováním Komise, že globalizace ekonomiky, která je stále více založena na znalostech, neustále zvyšuje mezinárodní dimenzi vědy. EHSV však má za to, že globalizace měla být ve sdělení uvedena explicitněji, přičemž by zde měly být zahrnuty komparativní údaje o výši prostředků, které země jako Japonsko a USA vynakládají na podporu odborného vzdělávání, mobility a rozvoje kariéry výzkumných pracovníků.

2.8 EHSV je rovněž velmi znepokojen, pokud jde o věkovou strukturu současných výzkumných pracovníků v EU. Mnoho osob v této kategorii nyní dosáhlo možného důchodového věku, přičemž jen málo nově příchozích je dostatečně přitahováno nebo podněcováno, aby je nahradili. Bez uznání tohoto faktu a okamžitě přijatého opatření nebude cíle EU dosaženo.

To je také důsledek současné situace v Evropě, kdy obyvatelstvo stárne a porodnost klesá. V řadě států EU se předpokládá, že počet obyvatel začne po roku 2010 klesat. Z toho vyplývá, že cíl 700.000 dalších výzkumných pracovníků do roku 2010 je velmi ambiciózní, a to dokonce i při doplnění počtu výzkumných pracovníků z třetích zemí.

2.9 EHSV chápe, že se sdělení zaměřuje výlučně na přijímání výzkumných pracovníků, a proto výzkumníci ze třetích zemí, kteří již jsou v Evropské unii a někteří z nich patří ke špičce ve svém oboru, nespádají do navrhované směrnice a doporučení. Domnívá se však, že je nutná budoucí směrnice, která se zaměří na specifický problém přijímání této skupiny do vysoce kvalifikovaných míst, jelikož to by pomohlo dosáhnout cíle 700 000 dalších výzkumných pracovníků. Někteří z těchto výzkumníků mají v EU status uprchlíků a jejich potenciál je naneštěstí velmi málo využit. V EU neexistují systematická opatření, která by mohla pomoci takovým výzkumníkům, kromě grantů dobrovolných nebo charitativních organizací. Budou-li poskytnuty skromné finanční prostředky na podporu těchto osob, je pravděpodobné, že se počet výzkumných pracovníků v EU zvýší přinejmenším o 40 000 (!). Výbor proto důrazně doporučuje, aby Komise vytvořila takový proces, aby bylo možno tyto výzkumné pracovníky identifikovat a považovat je za výzkumné pracovníky, aby měli snazší přístup k místům ve výzkumu.

2.10 Výbor bere na vědomí definici výzkumného pracovníka, kterou Komise uvádí. Opět chce odkázat na definici, kterou doporučil ve svém předchozím stanovisku č. 305/2004, bodu 5.1.1.7: „Odborníci podílející se na koncepci nebo vytváření nových znalostí, výrobků, procesů, metod a systémů a na řízení dotyčných projektů, pro něž mají kvalifikaci na základě svého odborného vzdělání a zkušeností“. Tato definice je výhodná v tom, že uznává řídicí schopnosti, které výzkumný pracovník má.

3. Specifické poznámky

3.1 Návrhy v souladu s evropskou výzkumnou politikou

3.1.1 EHSV se domnívá, že vytvoření zvláštního povolení k pobytu pro výzkumné pracovníky z třetích zemí není jedinou otázkou, kterou je třeba se zabývat. K dalším otázkám patří přistěhovalecký statut výzkumného pracovníka a rovněž statut výzkumných pracovníků v rámci EU, jak byl projednán ve stanovisku EHSV č. 305/2004. Výbor rovněž zastává názor, že klíčovou oblastí bude pohyb výzkumných pracovníků v rámci Společenství. Výzkumní pracovníci musí mít možnost hledat zaměstnání bez ohledu na svůj přistěhovalecký statut.

(!) Tento údaj vychází z odhadu podle dostupných statistických dat.

3.1.2 Výbor bere na vědomí, že povolení k pobytu výzkumných pracovníků zruší nutnost získat pracovní povolení, a vítá tento pokus o zjednodušení procesu.

3.2 Návrhy na doplnění nástrojů přistěhovalecké politiky Společenství

3.2.1 Je vítáno doporučení Komise týkající se kontrolovatelného znovuotevření legálních migračních kanálů podle konkrétních parametrů a kategorie migrujících pracovníků. Výbor však požaduje, aby toto bylo jednoznačné a konkrétní. Někteří z přijatých pracovníků mohou potřebovat útočiště a ochranu podle Ženevské úmluvy z roku 1951. I když jim bude poskytnuta možnost stát se migrujícími pracovníky, mohou zároveň chtít požádat o statut uprchlíka, jakmile přicestují. Výbor uznává, že Komise nemůže nyní poskytnout na tyto záležitosti jasný názor, ale uvítal by jejich řešení v blízké budoucnosti.

3.2.2 EHSV souhlasí s doporučeními týkajícími se krátkodobých víz pro volný pohyb výzkumných pracovníků z třetích zemí kolem schengenské oblasti. Souhlasí rovněž s tím, aby dlouhodobě pobývajícím rezidentům z třetích zemí, kteří legálně pobývali v některém členském státě EU po dobu pěti let, měli právo na pobyt v celé EU.

3.2.3 EHSV je potěšen tím, že Komise uznává, že základním aspektem problému mobility je, povolit výzkumným pracovníkům, aby přivedli své rodinné příslušníky.

3.2.4 EHSV bere na vědomí, že se touto záležitostí zabývá zvláštní Směrnice 2003/86 ze dne 22. září 2003 o právu na sjednocení rodin a že toto sdělení doplňuje návrh COM(2002) 548 o podmínkách vstupu a pobytu pro státní příslušníky třetích zemí za účelem studia, odborného vzdělávání nebo dobrovolné služby.

3.3 Ústřední role výzkumných organizací

3.3.1 EHSV chápe, že dohoda o hostování je ve Francii založena na protokolu o hostování. Výbor bere na vědomí, že rozdělení úloh mezi výzkumné organizace a přistěhovalecké úřady členských států by na jedné straně usnadnilo vysoce kvalifikovaným státním příslušníkům z třetích zemí vstup do EU, zatímco současně vyhovuje bezpečnostním opatřením jednotlivých členských států EU.

3.3.2 Jelikož členské státy mají pravomoc kontrolovat, zda dohoda o hostování splňuje požadavek čl. 5 odst. 2, vítá EHSV tento krok, jelikož to by mělo zabránit zneužívání.

3.4 Převzetí odpovědnosti výzkumnými organizacemi

3.4.1 Výbor věří, že definice „výzkumné organizace“ formulovaná Komisí není úplná. Měla by být rozšířena tak, aby zahrнула veřejné nebo soukromé organizace, které poskytují výzkumu granty, stejně jako organizace, které výzkum provádí.

3.4.2 EHSV je potěšen opětovným zdůrazněním závazku ze zasedání Evropské rady v Barceloně zvýšit do roku 2010 investice do výzkumu a technologického vývoje na 3 % HDP, přičemž dvě třetiny těchto investic by měly pocházet ze soukromého sektoru.

3.4.3 Výbor důrazně doporučuje, aby Komise konzultovala se soukromým sektorem tento návrh obecně, a zejména pak doporučený úkol, aby výzkumný podnik vypracoval dohodu o hostování, která podnítl přijímání výzkumných pracovníků do členského státu.

3.5 Široký výklad pojmu výzkumného pracovníka, přizpůsobený potřebám Evropské unie

3.5.1 EHSV souhlasí s doporučením Komise neomezovat postup na osoby, které mají statut výzkumného pracovníka již ve své zemi původu.

3.5.2 EHSV však nesouhlasí s omezením, co se týče účelu přijímání. To proto, že existují případy, kdy osoby splňují minimální požadavky kladené na výzkumného pracovníka, jak jsou stanoveny ve směrnici, ale původním účelem jejich přijetí do členského státu není realizace výzkumného projektu. Takovíto výzkumní pracovníci mohli získat kvalifikaci v EU a mohou chtít hledat odpovídající uplatnění.

3.5.3 EHSV je potěšen, že požadavky týkající se kvalifikace osob, jež mají být přijaty, a vědecké hodnoty plánovaného výzkumu jsou jasné a jednoznačné. Ačkoli to není součástí úkolu tohoto sdělení, považuje EHSV za nezbytné mít k dispozici určitý rámec vlastností výzkumných pracovníků, které se posuzují, tak aby EU mohla reagovat na změny výzkumných požadavků, jak se tyto vyvíjejí. To proto, že se neustále vyvíjejí nové technologie a EU musí usilovat o přijímání výzkumných pracovníků, kteří mohou tyto postupy rozvíjet a rozšiřovat.

3.5.4 Výbor upozorňuje Komisi na své předchozí stanovisko⁽¹⁾, které zdůrazňuje další překážku mobility, a to nedostatečnou transparentnost kvalifikací a způsobilosti. To vede k četným případům, kdy kvalifikace, zejména z rozvojových zemí, nejsou akceptovány. Výzkumní pracovníci se musí rekvilifikovat nebo znovu získat postdoktorské kvalifikace, aby se v EU mohli stát výzkumnými pracovníky. Výbor navrhuje, aby se k řešení této záležitosti využil akční plán Komise⁽²⁾ k usnadnění mobility v rámci EU; zejména provedení a rozvoj nástrojů, které podporují transparentnost a přenosnost kvalifikací a vytvoření komplexní informační stránky o mobilitě v Evropě.

3.6 Povolení k pobytu nespázané se statutem výzkumného pracovníka

3.6.1 EHSV vítá návrh poskytnout výzkumným pracovníkům z třetích zemí v celé EU jednotný statut.

3.6.2 Vítá rovněž doporučení, aby výzkumní pracovníci přijati na základě pracovní smlouvy, nemuseli získávat pracovní povolení v jednotlivých členských státech.

3.7 Mobilita výzkumných pracovníků v Evropské unii

3.7.1 EHSV je potěšen doporučením Komise zjednodušit postup přijímání s cílem podporovat mobilitu, tak aby státní příslušníci z třetích zemí mohli realizovat výzkumný projekt v několika různých členských státech, aniž by měli problémy s přijetím.

3.7.2 Bere rovněž na vědomí, že se to týká státních příslušníků z třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícím rezidenty.

3.8 Výběr právního základu navrhované směrnice

3.8.1 EHSV souhlasí se zvoleným právním základem, avšak lituje, že směrnice není závazná pro Dánsko a Spojené království. Bere na vědomí rozhodnutí Irska připojit se v této záležitosti ke směrnici a doufá, že se Spojené království rozhodne stejně. Zastává názor, že po novém přezkoumání této záležitosti jako vědecké základny, zejména ve Spojeném království, se dospěje k tomu, že úsilí EU přilákat výzkumné pracovníky v potřebném počtu bude bez jejich účasti vážně bržděno.

3.9 Ostatní záležitosti

3.9.1 EHSV se domnívá, že je nutno připustit otázku přilákání potenciálních výzkumných pracovníků do EU a podrobněji přezkoumat otázku „úniku mozků“ z některých třetích zemí. To spolu souvisí. Problém týkající se „training researchers“ ve Spojeném království opravňuje k velmi pečlivému zvážení. U některých potenciálních výzkumných pracovníků bude možná zapotřebí další práce v kurzu nebo studijní období. V četných případech mohli po jejich dokončení v EU rychle požádat o pozici výzkumného pracovníka. Směrnici je nutno zvážít, majíce toto na paměti.

3.9.2 Výbor je velmi znepokojen, pokud jde o důsledky „úniku mozků“ z rozvojových zemí, a domnívá se, že je nutná podrobná diskuse o tom, jak by se mohl na celém světě zvýšit počet výzkumných pracovníků. Je třeba uvést, že některé vlády podporují výzkumníky ve vycestování do zahraničí, aby tam získali zkušenosti, ze kterých může mít prospěch země jejich původu. Připomeňme, že nizozemské předsednictví hostí v Haagu konferenci s názvem „Brain Gain - The Instruments“ („Přliv mozků – nástroje“). Konference se bude zabývat otázkou dopadu úniku nebo přílivu mozků na rozvojové země a Komise do konce roku vypracuje k tomuto tématu zprávu. EHSV věří, že to je začátek řešení tohoto problému.

3.9.3 Jedním z témat předchozího sdělení Komise o výzkumných pracovnících –COM(2003) 436 final, které chce výbor vyzdvihnout, je pohlaví. Je nutno zdůraznit malé zastoupení žen ve výzkumu, zejména v řídicích a vedoucích rolích. Tak je tomu zejména v případě výzkumných pracovníků z třetích zemí. Výbor chce znovu zdůraznit doporučení Komise týkající se kodexu chování při přijímání výzkumných pracovníků založeného na nejlepší praxi, zejména v oblasti rovnosti příležitostí. Výbor se domnívá, že existuje velká nerovnost při zacházení se ženami ve výzkumu, jelikož o jmenování se neuchází ani zdaleka dostatečný počet žen, a pokud tak učiní, vyžaduje se od nich, aby přijaly nižší pozice, než pro jaké mají kvalifikaci. Je třeba zlepšit transparentnost procesu přijímání a zvýšit podíl uchazečů z řad žen.

V Bruselu dne 27. října 2004.

Předsedkyně

Evropského hospodářského a sociálního výboru

Anne-Marie SIGMUND

⁽¹⁾ Stanovisko EHSV č. 658/2004 ze dne 28. dubna 2004, zpravodaj pan Dantin

⁽²⁾ COM(2002) 72 final